

De basisprincipes van Service-Learning

Kaat Somers
20/03/2026

Wie ben ik?

Universitair Centrum Sint-Ignatius Antwerpen (UCSIA)
Projectcoördinator service-learning

- Vlaams Netwerk voor Service-Learning in Hoger Onderwijs
- European Association of Service-Learning in Higher Education (EASLHE)

Wie zijn jullie?

Inhoud

- Maatschappelijk engagement in hoger onderwijs?
- Service-learning
 - Wat is service-learning?
 - Waarom service-learning?
 - Service-learning in Vlaanderen: enkele voorbeelden
 - Service-learning als internationale beweging
- Service-learning in jouw opleiding

Maatschappelijk engagement in hoger onderwijs?

Maatschappelijk engagement

- Wat betekent ‘maatschappelijk engagement’ voor jou?
- Welke rol kan/moet hoger onderwijs daarin spelen?

*“Community engagement is a process whereby universities engage with community stakeholders to undertake **joint activities** that can be **mutually beneficial** even if each side benefits in a different way.”*

Benneworth et al. (2019)

Maatschappelijk engagement in hoger onderwijs?

- Toenemende aandacht voor de 'derde missie' van hoger onderwijs
 - Erkenning van alternatieve vormen van kennis
 - Maatschappelijke dienstverlening, naast onderzoek & onderwijs
 - Economisch perspectief: hogeronderwijsinstelling → samenleving
 - Sociaal-ethisch perspectief: hogeronderwijsinstelling ↔ samenleving
- Oproep voor meer 'toekomstgericht onderwijs'
 - UNESCO document '*Reimagining our futures together*' (2021)
 - '21^e eeuwse vaardigheden' & 'soft skills'

We willen studenten opleiden tot verantwoordelijke burgers die actief bijdragen aan positieve sociale verandering in een duurzame samenleving

Maatschappelijk engagement in hoger onderwijs → service-learning

- Leren in authentieke contexten
- Stem van maatschappelijke actoren in het onderwijs
- Cocreatie & interdisciplinariteit

Service-learning

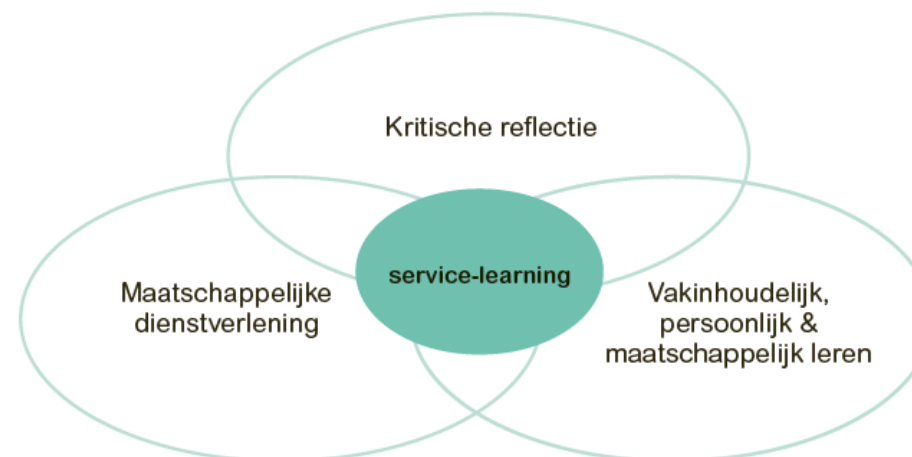
Wat is service-learning?

*“Service-learning in hoger onderwijs is een ervaringsgerichte onderwijsmethode waarbij studenten zich **engageren in dienst van de samenleving, kritisch reflecteren** op deze ervaring en er **persoonlijk, sociaal en vakinhoudelijk uit leren**. De activiteiten richten zich op humane, sociale en ecologische noden vanuit het perspectief van sociale rechtvaardigheid en duurzame ontwikkeling, en zijn erop gericht het leren in hoger onderwijs te verrijken, de burgerlijke verantwoordelijkheid te bevorderen en gemeenschappen en de samenleving te versterken. Service-learning wordt altijd erkend met studiepunten (ECTS).”*

(European Association of Service-Learning in Higher Education, 2019)

Drie kerncomponenten:

- Maatschappelijke dienstverlening
- Leerproces
- Kritische reflectie

What's in a name?

- Community Service Learning (CSL)
- Community Engaged Research & Learning (CERL)
- Community Based Learning
- Civic learning & engagement
- (Maatschappijbetrokken onderwijs)
- ...

SERVICE-LEARNING

ENGAGEREN

REFLECTEREN

LEREN

Maatschappelijke dienstverlening

Studenten werken samen mét maatschappelijke organisaties of doelgroepen, niet vóór hen.

Kritische reflectie

Kritisch nadenken over de ervaring om tot dieper leren te komen.

Leerproces

- Over de eigen discipline
- Over zichzelf
- Over de samenleving

Engageren: maatschappelijke dienstverlening

Horizontale solidariteit & reciprociteit

Vertrekkend vanuit reële noden in de samenleving

Geïntegreerd in de opleiding & het curriculum

Engageren: maatschappelijke dienstverlening

Direct engagement

Rechtstreeks contact & samenwerking met een gemeenschap of doelgroep

Vb. tutoring, medewerker bij een voedselbank

Indirect engagement

Indirecte bijdrage via een maatschappelijke organisatie

Vb. website ontwikkelen, onderzoek uitvoeren

Leren: vakinhoudelijk, persoonlijk & sociaal-maatschappelijk

Vakinhoudelijk & professioneel leren

Verbinden van praktijkervaring aan leerinhouden & professionele vorming

Persoonlijk leren

Integrale persoonsvorming: kennis-, vaardigheden- & attitudeverwerving

Sociaal-maatschappelijk leren

Ontwikkeling van kritisch burgerschap en inzicht in maatschappelijke structuren & ongelijkheden

Reflecteren: het engagement koppelen aan het leren

= doelgericht nadenken over de ervaring om tot leren te komen

- Met oog op te behalen leer-, vormings- & servicedoelen
- Op systematische & gestructureerde wijze
- Breed & diep
 - Breed: over verschillende aspecten van de ervaring, verder dan het 'louter' observeerbare, o.a. gevoelens, waarden & normen, verschillende perspectieven, etc.
 - Diep: over handelen & denken → je stelt eigen referentiekader in vraag

Reflecteren: het engagement koppelen aan het leren

Doorlopend

Continu reflecteren voor, tijdens en na de praktijkervaring

Verbindend

Koppeling van praktijkervaring aan vakinhoud en leerdoelen.

Uitdagend

Kritisch nadenken vanuit verschillende perspectieven

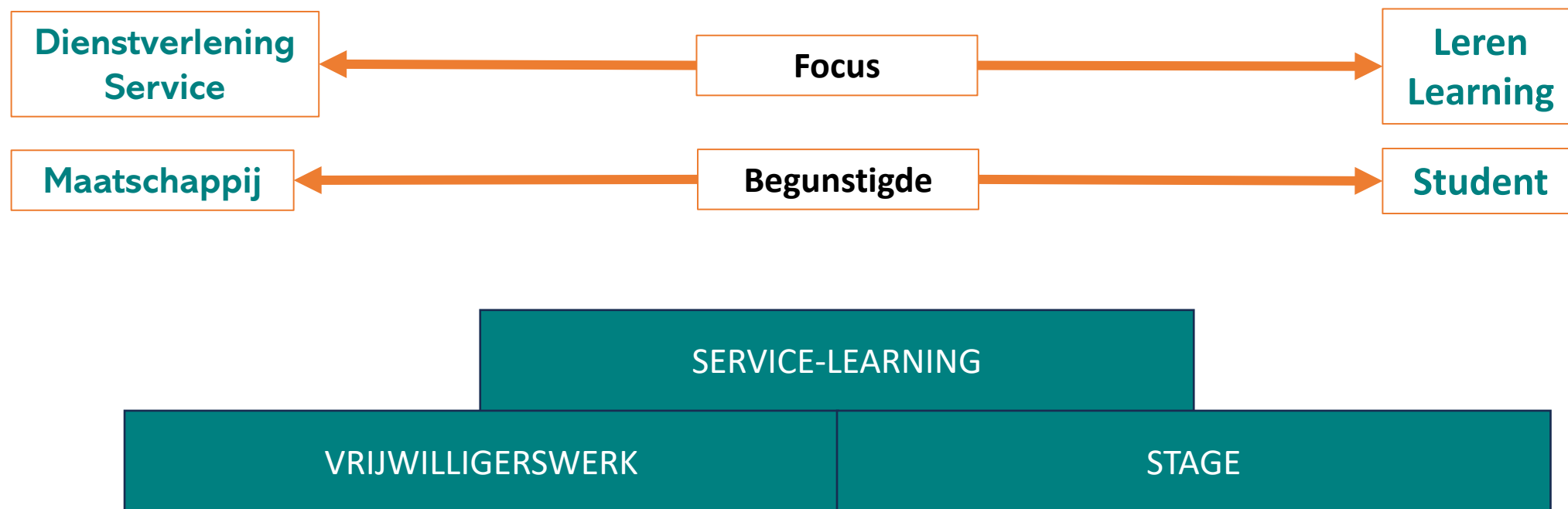

Context-specifiek

Aangepast aan de specificiteit van het service-learning traject.

Service-learning continuüm

(Furco, 1996)

Service-learning: enkele voorbeelden uit de Vlaamse context

Circulair & sociaal ondernemen in de praktijk - UCLL

- Bachelor Bedrijfsmanagement – KMO & Ondernemen
- Keuzevak, 5 SP
- ± 50 studenten

3^e bachelorstudenten werken gedurende drie weken in teams als consultant voor start-ups & vzw's werkzaam in de circulaire & sociale economie. De studenten voeren een marktonderzoek uit, organiseren een event, maken een marketing- of communicatieplan, etc. in samenwerking met de organisatie & diens doelgroep.

“Met de RuimteVaart aan tafel”

Persoonlijke & professionele ontwikkeling – Odisee

- Bachelor Biomedische laboratoriumtechnologie
- Plichtvak, 3 SP
- $\pm$ 100 studenten

Studenten organiseren, vanuit hun vakinhoudelijke expertise, workshops voor scholen & organisaties voor jongeren uit de Gentse multiculturele Rabotbuurt. Via deze workshops stappen studenten uit hun comfortzone en komen ze in contact met diverse doelgroepen.

Community Service Learning – UA

- Instellingsbreed keuzevak voor 3^e bachelors
- Jaarvak, 3 SP
- ±40 studenten

Studenten werken samen in interdisciplinaire groepen rond actuele noden van Antwerpse organisaties. Ze nemen een engagement op van min. 40u in een organisatie en werken een oplossing uit voor een concreet praktijkprobleem in die organisatie. Tijdens groepsreflectiesessies bespreken de studenten hun ervaringen met een supervisor & critical peers.

IT & Society – UCLL

- Bachelor Toegepaste Informatica
- Plichtvak, 6 SP
- ±150 studenten

Studenten gaan een engagement van 20u aan in een organisatie die werkt met digitaal kwetsbare doelgroepen. Ze ondersteunen deze doelgroepen om de virtuele wereld te leren kennen. Tijdens de reflectiemomenten staan ze stil bij hun rol als IT'er in de huidige gedigitaliseerde samenleving en bij de positieve & negatieve impact van technologie op mens en samenleving.

Civic Reflection on Action – UHasselt

- Instellingsbrede module – opleidingen kunnen het ‘aanhaken’ aan een vak met maatschappelijk engagement om reflectie vorm te geven
- 1 SP

In interdisciplinaire groepen reflecteren studenten over het engagement dat ze opnemen in hun eigen opleiding en ze denken samen na over hoe ze vanuit hun professie kunnen inspelen op regionale uitdagingen, zowel tijdens hun opleiding als erna.

Waarom service-learning?

Student

- Authentiek & beklijvend leren
- Maatschappij als klaslokaal
- Ontwikkelen van brede & transdisciplinaire competenties
- Integrale persoonsvorming

Docent

- Leerstof levendig & relevant maken
- Onderwijs koppelen aan (je) onderzoek & actuele uitdagingen in de samenleving
- Toegang tot kennis & expertise van maatschappelijke partners
- Netwerk uitbouwen

Maatschappelijke partner

- Input & medewerking van studenten
- Kans om studenten bewust te maken van maatschappelijke problemen
- Structureel partnerschap met hogeronderwijsinstellingen
- Toegang tot kennis & bronnen van hogeronderwijsinstellingen
- Zichtbaarheid & erkenning van de eigen expertise

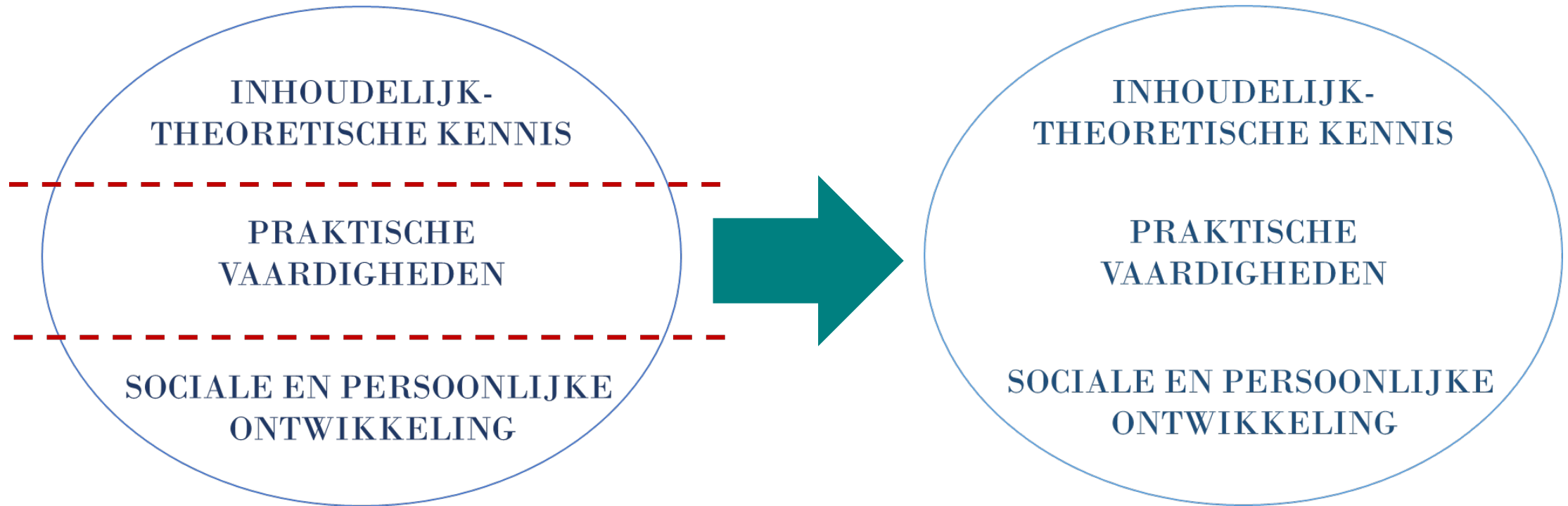
Hogeronderwijsinstelling

- Vervullen van de 'derde missie' van hoger onderwijs
- Aanbieden van 'toekomstgericht onderwijs'
- Aantonen van de eigen relevantie
- Regionale verankering

3 vormen van leren

Probleem van 'compartimentalisering'

→ Service-learning: geïntegreerd onderwijs

Waardevol & waarden-vol onderwijs

Wereldgericht onderwijs

Maatschappij- & persoonsbetrokken onderwijs waardoor studenten zich leren te verhouden tot de ander & de wereld

Solidariteit centraal

Leren in, met & voor de samenleving in cocreatie met alle betrokkenen

Maatschappelijke impact

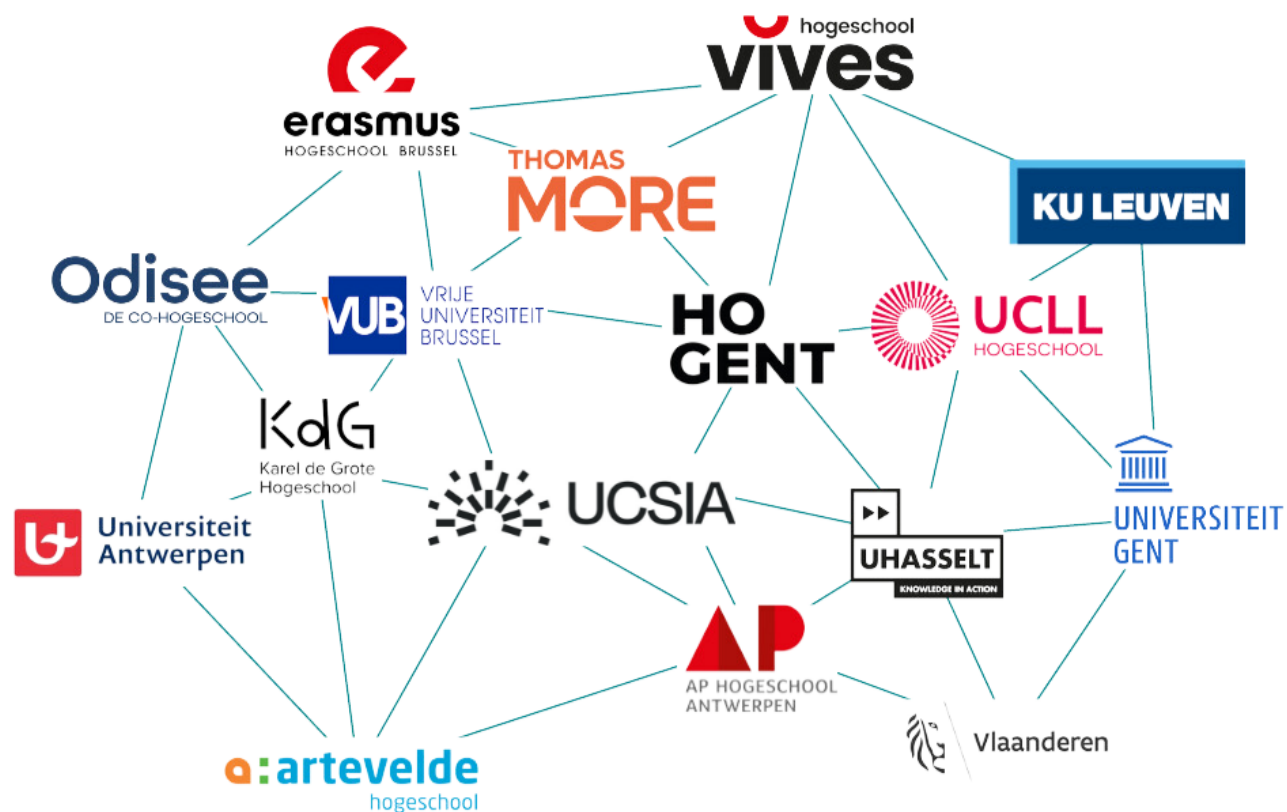
Integratie van onderwijs, onderzoek & dienstverlening

Service-learning: een internationale beweging

Vlaams Netwerk voor Service-Learning in Hoger Onderwijs

European Association of Service-Learning
in Higher Education

European
Association of
Service-
Learning in
Higher
Education

- Website: www.easlhe.eu

- Missie:

“EASLHE promotes the development and dissemination of practice, research, institutionalization and policymaking on service-learning in European higher education.”

- Yearly European Conference on Service-Learning in Higher Education in Europe

Ankers voor service-learning

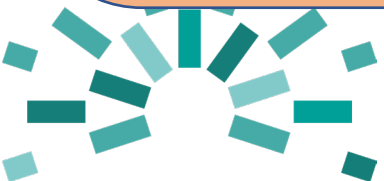
Europese Unie

- Council Recommendation on Common Values, Inclusive Education, and the European Dimension of Teaching (2018)
- Key Competences for Lifelong Learning (2018)
- Reference Framework of Competences for Democratic Culture (2021)
- European Strategy for Universities (2022)

UNESCO

- Learning: the treasure within (1996): learning to know, learning to do, learning to be, and learning to live together
- Reimagining our futures together: a new social contract for education (2021)
- Sustainable Development Goals & Inner Development Goals
- UNESCO Chair in Community-based Research & Social Responsibility in Higher Education

(Reynders, 2022)

Internationale service-learning netwerken

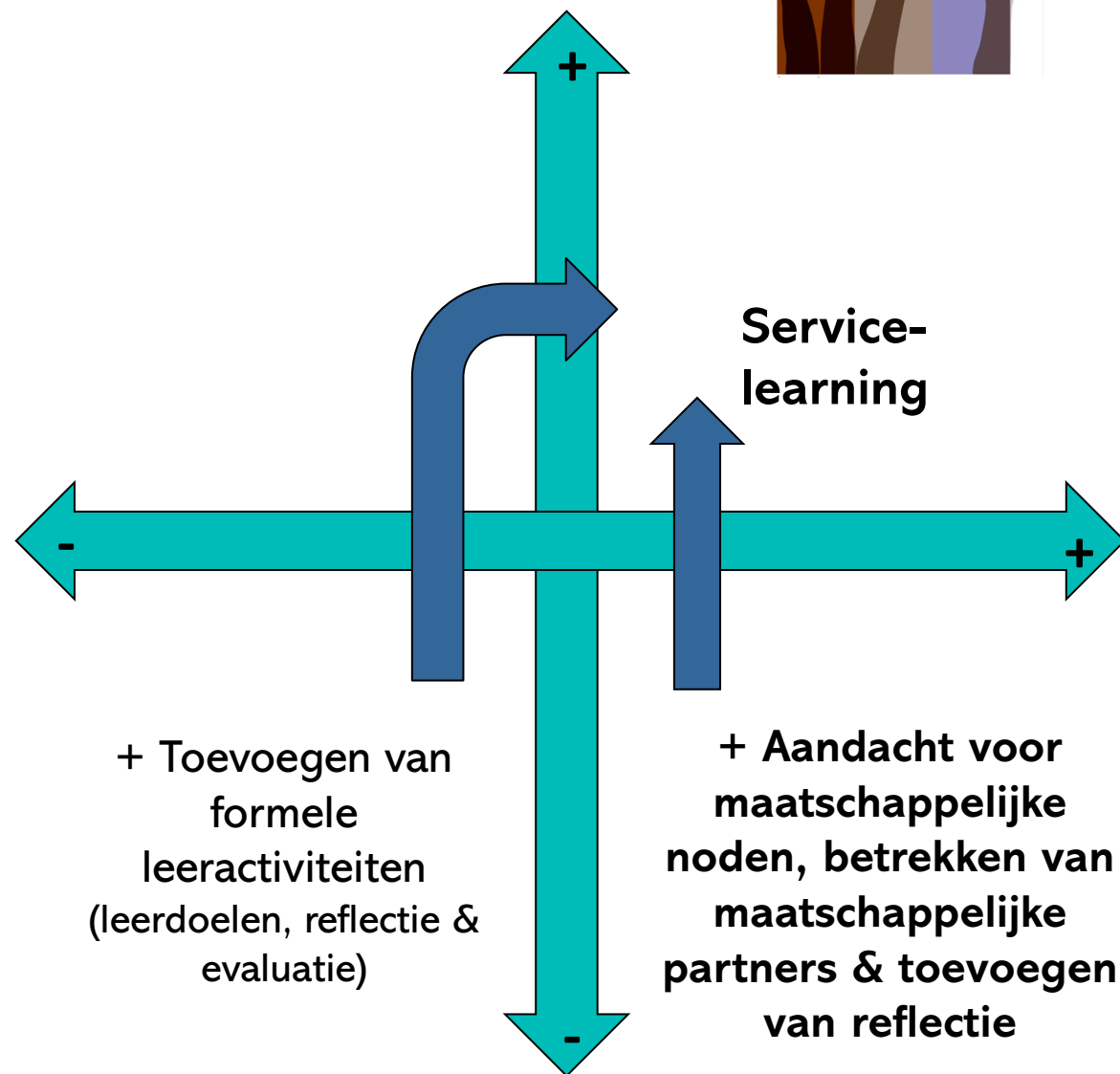
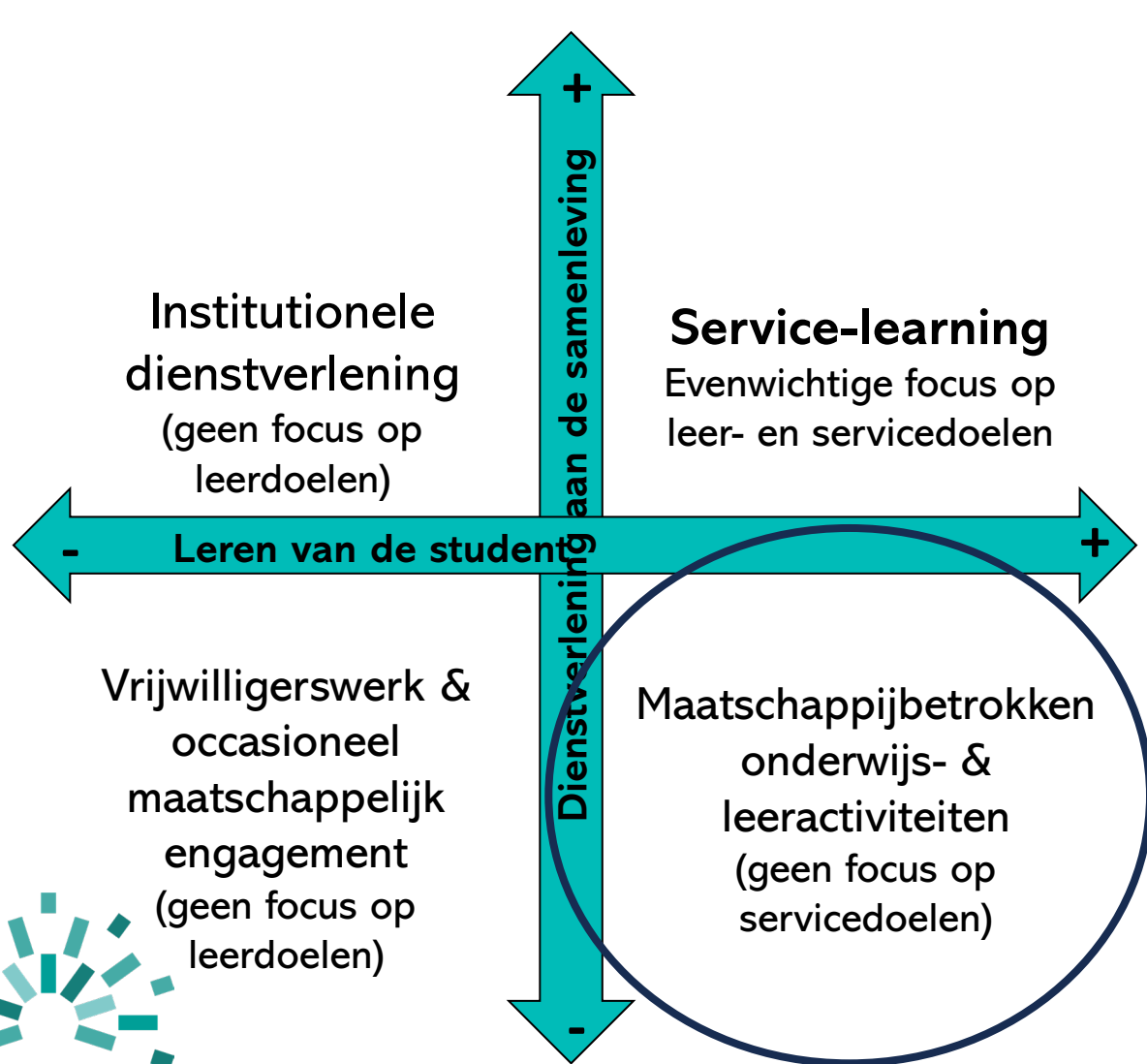
- European Association & Observatory of Service-Learning in Higher Education (EASLHE & EOSLHE)
- International Association for Research on Service-Learning and Community Engagement (IARSLCE)
- Uniservitate
- Talloires Network of Engaged Universities

Service-learning in jouw opleiding/vak

Service-learning, hoe begin je eraan?

NxT Ambassador - KdG

- Bachelor Multimedia & Creative Technologies
- Plichtvak, 5 SP
- $\pm$ 35 studenten per jaar

Studenten engageren zich als ambassadeur voor de brede STEM-sector o.a. via workshops in scholen & organisaties, codeerdojo's, peer tutoring.

Startte initieel als een 'promovak' voor de opleiding, maar gaandeweg werd de maatschappelijke focus versterkt & werden reflectieactiviteiten ingebouwd.

Je 'BIG WHY' of 'GROTE WAAROM'

Waarom zou je service-learning inbouwen in jouw curriculum / vak?

- **Persoonlijke motivatie:**
 - Wat is jouw persoonlijke drijfveer?
 - Wat zou je ermee willen bereiken?
 - Wat zijn de waarden die je weerspiegeld zou willen zien?
- **Sociale impact:**
 - Welke bijdrage voor de maatschappij zou je ermee willen brengen?
 - Aan welke maatschappelijke uitdagingen wil je ermee tegemoetkomen?
 - Welke outputs zou je willen bereiken? Welke impact?
- **Onderwijskundige bijdrage:**
 - Hoe past dit bij het opleidingsprofiel / onderwijsconcept van de opleiding?
 - Wat is de meerwaarde voor je studenten wat betreft inzichten, vaardigheden, attitude?

Wat wil je bereiken?

Noden van studenten

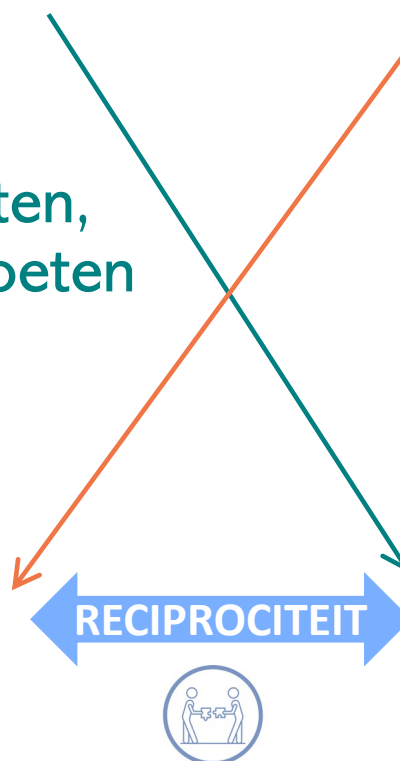
- Wie zijn zij?
- Welke competenties (inzichten, vaardigheden, attitudes) moeten zij verwerven?

Welke kennis kan de maatschappelijke partner of doelgroep inbrengen?

Maatschappelijke noden

- Wie zouden je maatschappelijke partners (kunnen) zijn?
- Welke doelgroep wil je betrekken?
- Hoe kunnen de maatschappelijke uitdagingen benaderd worden?

Welke kennis kunnen studenten inbrengen?

vertalen naar leerdoelen

→ vertalen naar service-doelen

Welke plaats krijgt service-learning?

- Hoe zou je het verweven in het curriculum: leerlijn, geïntegreerd verweven, specifiek vak...?
- Hoe zou je het verweven in je vak: projectwe(e)k(en), groepswork, semester...?
- Hoe komen studenten in contact met de doelgroep: direct of indirect?
- Welke plaats krijgt het engageren, leren en reflecteren?

Dankjewel!

Vragen of meer weten?

kaat.somers@ucsia.be

SERVICE-LEARNING IN HOGER ONDERWIJS

De samenleving als
krachtige leeromgeving

Kaat Somers
Nicolas Standaert
Maaïke Mottart

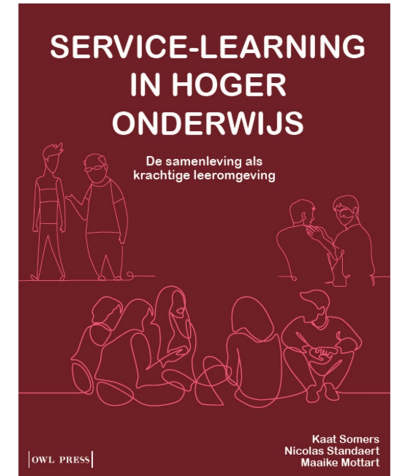
OWL PRESS

Publicatie door collega's van het Vlaams
Netwerk voor Service-Learning in Hoger
onderwijs: 18 auteurs uit 10 verschillende
instellingen

DE SERVICE-LEARNING PEDAGOGIE

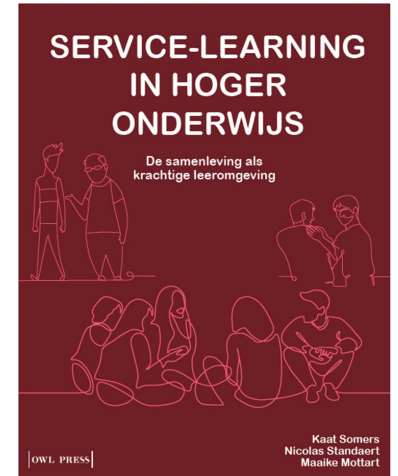
- 1 De WAT en het WAAROM van service-learning**
- 2 Ontwikkel je service-learning vak**
- 3 Reflectie in service-learning**
- 4 Evalueren in service-learning – Uitdagingen en suggesties**
- 5 Partners in en voor sociale verandering – Transformatieve partnerschappen in service-learning**

SERVICE-LEARNING & TRENDS IN HOGER ONDERWIJS

- 6 Service-learning en inter/transdisciplinariteit
- 7 Service-learning voor duurzame ontwikkeling
- 8 Leren over, in en door diversiteit in service-learning, makkelijker gezegd dan gedaan?!
- 9 Service-learning en internationalisering
- 10 Service-learning voor een meer mensgerichte transitie naar een inclusieve digitale samenleving

Conclusie Service-learning als katalysator voor transformatief hoger onderwijs

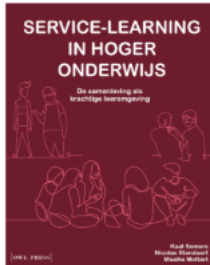

Webpagina's met praktijkvoorbeelden

SERVICE-LEARNING IN HOGER ONDERWIJS – DE SAMENLEVING ALS KRACHTIGE LEEROMGEVING

PRAKTIJKVOORBEELDEN

DEZE WEBPAGINA IS EEN AANVULLING OP HET BOEK

'SERVICE-LEARNING IN HOGER ONDERWIJS – DE SAMENLEVING ALS KRACHTIGE LEEROMGEVING'.

HIER VIND JE MEER UITGEBREIDE INFO OVER DE PRAKTIJKVOORBEELDEN DIE DOORHEEN HET BOEK AAN BOD
KOMEN.

DE SERVICE-LEARNING PEDAGOGIE

Hoofdstuk 1
De wat & het waarom van
service-learning

Hoofdstuk 2
Ontwikkel je service-learning vak

Hoofdstuk 3
Reflectie in service-learning

Hoofdstuk 4
Evalueren in service-learning
Uitdagingen en suggesties

Hoofdstuk 5
Partners *in* en *voor* sociale verandering
Transformatieve partnerschappen in service-learning

Gevangenisstraf als doorleefde realiteit

Instelling: KU Leuven

Docenten: Geertjan Zuidwegt & Pieter De Witte

Algemene info

Opleiding:

- Master theologie & religiewetenschappen
- Master criminologie
- Master rechten

Keuzevak

Aantal studiepunten: 4

Gemiddeld aantal studenten: 24

In het vak 'Gevangenisstraf als doorleefde realiteit' denken twaalf masterstudenten en twaalf gedeteneerde studenten samen na over de zin en onzin van de gevangenisstraf. Het vak gaat integraal door in de gevangenis.

Studenten rechten, criminologie en theologie brengen hun theoretische kennis het gesprek binnen, terwijl de gedetineerde deelnemers hun uitgebreide ervaringskennis meenemen. Samen proberen we een antwoord te vinden op de vraag wat een goede straf is. Theoretische inputs over allerlei ethische, criminologische en strafrechtelijke thema's worden afgewisseld met discussies in kleine groepen. Lessen worden voorbereid door lezing van teksten en verwerkt middels reflectieverslagen.

Studenten 'van buiten' engageren zich om elke week naar de gevangenis te komen, leren hoe de theoretische kaders uit de collegebanken vertaald worden in de praktijk en ontwikkelen het vermogen om op de discrepantie tussen theorie en praktijk te reflecteren. Studenten 'van binnen' leren over de theoretische achtergronden van hun dagdagelijkse ervaring, krijgen de ruimte om hun ervaringskennis te delen, en vinden een nieuwe reflexieve verhouding tot de gevangenis.

Centraal in de leerervaring staat de ontmoeting tussen twee werelden: die van de universiteitsstudent en die van de gevangenis. Het is deze intermenselijke ontmoeting die tegelijk het leerproces mogelijk maakt en er het hoogste doel van is.

"Deze cursus is een toonvoorbeeld van hoe het onderwijs zich uit de ivoren toren beweegt om praktijkervaring op te doen en gezamenlijk over vraagstukken na te denken." – Paul Van Tigchelt, ontslagnemend minister van justitie

Referenties

- Benneworth, P., Culum Ilic, B., Farnell, T., Kaiser, F., Seeber, M. Scukanec, N., Vossensteyn, H., & Westerheijden, D. (2019). [Mapping and Critical Synthesis of Current State-of-the-Art on Community Engagement in Higher Education](#). Zagreb: Institute for the Development of Education.
- Furco, A. (1996). [Service-Learning. A Balanced Approach to Experiential Education](#). *Service Learning, General*, 128.
- European Association of Service-Learning in Higher Education (2019). *About service-learning*. <https://www.easlhe.eu/>
- Reynders, K. (2022). *Anchor Places for Service-Learning in Global and European Documents*. KU Leuven.
- Somers, K., Standaert, N., & Mottart, M. (2025). [Service-learning in hoger onderwijs. De samenleving als krachtige leeromgeving](#). Gent: Owl Press.
- UNESCO. (2021). [Reinmaging our futures together: A new social contract for education](https://doi.org/10.54675/ASRB4722). <https://doi.org/10.54675/ASRB4722>

